

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. II. De memoria.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

id esse optimum, quod cum te facile credideris consequi imitatione, non possis. Alio vero, non se id egisse, ¹ ut ita diceret quomodo se quilibet posse consideret, sed quomodo nemo. Quod potest pugnare inter se videri. Verum utrumque, ac merito laudatur. Causa enim modo distat: quia simplicitas illa, & velut securitas in affectata orationis, mire tenues causas decet: majoribus illud admirabile dicendi genus magis convenit. In utroque eminet Cicero, ex quibus alterum imperiti se posse consequi credent, neutrum qui intelligunt.

¹ Ut ita diceret, quomodo se quilibet, &c.] Videntur ista pugnare, sed tamen maxime consentiunt. alterum enim dicitur de tenui genere dicendi, alterum de grandiloquo. utrumque genus est Cicero sequutus pro materia ratione. plus tamen est eloquentia in posteriori genere. Idem.

C A P. II.

De memoria.

Memoriā quidam naturæ modo esse munus existimaverunt, estque in ea non dubie plurimum, sed ipsa excolendo, sicut alia omnia, augetur: & totus de quo diximus, adhuc inanis est labor, nisi cæteræ partes hoc velut spiritu continentur. ¹ Nam & omnis disciplina memoria constat, frustra que docemur, si quicquid audimus, præterfluat: & exemplorum, legum, responforum, dictorum, beneque factorum velut quasdam copias, quibus abundare, quasque in promptu semper habere debet orator, eadem illa vis repræsentat. Neque immerito thesaurus hic eloquentiæ dicitur. ² Sed non firme tantum continere, verumetiam cito percipere

Albutius existimavit memoriā esse totam in natura positam, ut Fab. docuit cap. 3. lib. 3. Existimare autem debemus duplicem esse, naturalem & artificialem: naturalem, quæ cum cogitatione nobis insita est: artificialem, quæ inductione & præceptione constat, estque posita in locis & imaginibus. Turneb.

cunt physici, animalia duntaxat illa esse disciplinabilia, quæ memoriā habent, cuiusmodi sunt canes. nam quæ ea carent, ut muscæ, disciplinam non admittunt. Idem.

² Sed non firme.] More suo latius memoriā accipit quam Aristoteles, ut etiam solertiam & ingenii acumen complectatur. Sic locutus est Fab. lib. 1. cap. 4. Idem.

¹ Nam & omnia.] Hac de causa di-

Ecc 3

I Que

pere multa acturos oportet, nec quæ scripseris modo iterata lectione complecti, sed in cogitatis quoque rerum ac verborum contextum sequi: & quæ sint ab adversa parte dicta, meminisse: nec utique eo quo dicta sunt ordine refutare, sed opportunis locis ponere. Quid? extemporalis oratio non alio mihi videtur mentis vigore constare. Nam dum alia dicimus, quæ dicturi sumus, intuenda sunt. ita cum semper cogitatio ultra id quod est, longius quærit: quicquid interim reperit, quodammodo *apud memoriam* deponit: quod illa quasi media quædam manus acceptum ab inventionem, tradit elocutioni. Non arbitror autem mihi in hoc immorandum, quid sit quod *memoriam* faciat: quanquam plerique imprimis quædam vestigia nostro animo, ¹ quæ velut in ceris annulorum signa serventur, existimant. ² Neque ero tam credulus, ut quasi habitu tardiolem firmioremque *memoriam* fieri putem. Ejus autem quod ad animum pertinet, magis admirer naturam, subito res vetustas tanto ex intervallo repetitas reddere se & offerre: nec tantum requirentibus, sed etiam sponte interim: nec vigilantibus, sed etiam quiete compositis magis: ³ eoque illa quoque animalia quæ carere intellectu videmus, meminere, & agnoscunt, & quamlibet longo itinere diducta, ad assuetas sibi sedes revertuntur. Quid? non hæc varietas mira est, *excidere proxima, vetera inharere*? hesternorum immemores, acta pueritiæ recordari? Quid, quod quædam requisita se occultant, & eadem forte succurrunt? nec manet semper

memo-

¹ *Quæ velut in ceris.*] Arist. putat hoc modo *memoriam* fieri, cum phantasiæ simulachrum insculptum fuerit parti memoratrici, non secus quam annulus sigillare solet. nam & hac utitur similitudine. *Idem.*

² *Neque ero tam credulus.*] Videtur Fab. respexisse ad id quod lib. primo dixit, *peculiarem esse hominibus solertiam & mentis agitationem*: quanquam philosophi pro corporis constitutione nunc *melio-* *riorem* nunc *deteriorem memoriam* esse

ajunt. nisi fortasse *habitu* appellat qualitatem acquisitam ex multis actionibus. nam quanquam multis actionibus videtur fieri melior *memoria*, non tamen *habitu* acquirit, sed vim suam exercit magis atque magis, quæ antea veluti sopita erat. *Idem.*

³ *Eoque illa quoque animalia, &c.*] Id quidem merito: quia *memoria* est ex sensibus interioribus, qui sunt brutis cum hominibus communes. *Idem.*

y Sed

memoria, ¹ sed aliquando etiam redit? Nesciretur tamen quanta vis esset ejus, quanta divinitas illa, nisi in hoc lumen orandi vim extulisset. Non enim rerum modo, sed etiam verborum ordinem præstat: nec ea pauca contextit, sed durat prope in infinitum, & in longissimis actionibus prius audiendi patientia quam memoriæ fides deficit. Quod & ipsum argumentum est, subesse artem aliquam juvarique ratione naturam: cum iidem docti facere illud, indocti & inexercitati non possimus: ² quanquam invenio apud Platonem obstare *memoriæ*, usum literarum: videlicet quod illa quæ scriptis reposuimus, velut custodire desinimus, & ipsa securitate dimittimus. Nec dubium est, quin plurimum in hac parte valeat mentis intentio, & velut acies luminum à prospectu rerum quas intuetur, non averfa. Unde accidit, ut quæ per plures dies scribimus ediscendi causa, cogitatione ipsa contineat. ³ *Artem autem memoriæ* primus ostendisse dicitur *Simonides*: cujus vulgata fabula est: ⁴ *Cum pugili coronato carmen quale componi victoribus solet mercede pacta scripsisset, abnegata ei pecuniæ pars est, quod more poetis frequentissimo digressus, in laudes Castoris & Pollucis exierat: quapropter partem ab iis petere, quorum facta celebrasset, jubebatur. & persolverunt, ut traditum est. Nam cum esset grande convivium in honorem ejusdem victoriae, atque adhibitus ei cœna Simonides, nuntio est excitus, quod eum duo juvenes equis advecti desiderare majorem in modum dicebantur. Et illos quidem non invenit, fuisse tamen gratos erga se exitu comperit. Nam vix eo limen egresso, triclinium*

¹ *Sed aliquando etiam redit.*] Hæc pars est quæ ab Arist. *remiscentia* appellatur, estque in solis hominibus, non in brutis, quando scilicet *memoriam* abolitam atque deperditam ex tenui vestigio instauramus. *Idem.*

² *Quanquam invenio, &c.*] Cæsar lib. vi. belli Gall. Eos qui discunt literis confisos minus memoriæ studere: quod fere plerisque accidit, ut præsidio litterarum diligentiam in perdiscendo

ac memoriæ remittant. *Pith.*

³ *Artem autem memoriæ.*] *Artem memoriæ* primus reperit Simonides, consummavit & absolvit Metrodorus Scepsius. *Turneb.*

⁴ *Cum pugili coronato, &c.*] Consuetudo erat ut in ludis Olympicis, Pythiis, & cæteris certaminibus sacris, victores laudarentur à poetis lyricis, quos mercede conducebant. id intellectu facile est ex Pindaro. *Idem.*

clivum illud supra convivas corruit, atque ita contudit, ut non ora modo oppressorum, sed membra etiam omnia requirentes ad sepulturam propinqui, nulla nota possent discernere. Tum Simonides dicitur, memor ordinis quo quisque discubuerat, corpora suis reddidisse. Est autem magna inter auctores defensio, *Glaucone Carystio*, an *Leocrati*, an *Agatharcho*, an *Scopæ* scriptum sit id carmen: & Pharsali fuerit hæc domus, ut ipse quodam loco significare Simonides videtur, atque Apollodorus, & Eratosthenes & Euphorion & Larissæus Euryphilus tradiderunt: ¹ an *Granone* ut Apollas Callimachus, quem secutus Cicero hanc famam latius fudit. *Scopam nobilem Thessalum periisse in eo convivio constat, adjicitur sororis filius*: putant & ortos plerosque ab illo Scopæ, qui major ætate fuerit: quanquam mihi totum de Tyndaridis fabulosum videtur: neque omnino hujus rei meminit usquam poëta ipse, profecto non taciturus de tanta sua gloria. ² Ex hoc Simonidis facto notatum videtur, juvari memoriam signatis animo sedibus, idque credere suo quisque experimento. Nam cum in loca aliqua post tempus reversi sumus, non ipsa agnoscimus tantum, sed etiam quæ in his fecerimus reminiscimur, personæque subeunt, nonnunquam tacitæ quoque cogitationes in mentem revertuntur. Nata est igitur, ut in plerisque, ars ab experimento. Loca discunt quam maxime spatiosa, multa varietate signata, domum forte magnam, & in multos diductam recessus. In ea quicquid notabile est, animo diligenter affigitur, ut sine cunctatione ac mora parteis ejus omnes cogitatio possit percurrere. Et primus hic labor est, non hære in occurso. Plus enim quam firma debet esse memoria, quæ aliam memoriam adjuvet. Tum quæ scripserunt, vel cogitatione complectuntur,

¹ *An Granone.*] Puto scribendum, *Cranone*: sic enim appellat Plinius oppidum quoddam Thessaliæ, Pharsalo proximam. *Idem.*

² *Ex hoc Simonidis facto.*] Memoria

juvatur locis & imaginibus. sunt autem loci spatia quædam in quibus locamus imagines. id est, figuras & effigies rerum, quarum volumus memores esse.

Idem.

¹ *Impli-*

ctuntur, & alio signo quo moneantur, notant: quod esse vel ex re tota potest, ut de navigatione, militia: vel ex verbo aliquo. Nam etiam excidentes, unius admonitione verbi in memoriam reponuntur. Sit autem signum navigationis, ut *anchora*: militiae, ut *aliquid ex armis*. Hæc itaque digerunt, primum sensum vel locum, vestibulo quasi assignant, secundum *atrio*, tum ¹ *impluvia* circumeunt, nec cubiculis modo aut ² *exedris*, sed stratis etiam similibusque per ordinem committunt. Hoc facto, cum est repetenda memoria, incipiunt ab initio loca hæc recensere, & quod cuique crediderunt, repossunt, & eorum imagine admonentur: ut quamlibet multa sint quorum meminisse oporteat, sint singula connexa quodam choro, ne errent conjungentes prioribus sequentia solo ediscendi labore. Quod de domo dixi, & in operibus publicis, & in itinere longo, ut urbium ambitu, & picturis fieri potest. Etiam fingere sibi has imagines licet. Opus est ergo locis, quæ vel finguntur, vel sumuntur imaginibus, vel simulacris, quæ utique fingenda sunt. ³ Imagines notæ sunt, quibus ea quæ ediscenda sunt, notamus: ut quomodo Cicero dicit, *locis* pro *cera*, *simulacris* pro *litteris* utamur. Illud quoque ad verbum ponere, optimum fuerit: *Locis* est utendum multis, illustribus, explicatis, modicis intervallis: *Imaginibus* aliquid agentibus, acribus, insignitis, quæ occurrere, celeriterque percutere animum possint. ⁴ Quo magis miror quomodo Metrodorus in XII. signis per quæ Sol meat trecenos & sexagenos invenerit locos. Vanitas nimirum fuit atque jactatio
circa

¹ *Impluvia.*] *Impluvium* pars est in ædibus sub dio ad lumen admittendum, quo pluvia ex tectis decedit. *Idem.*

² *Exedris.*] *Exedra* aula est magna, à frequentia sedium appellata, cujusmodi sunt Parisiis *schola theologicæ* & *schola dialecticæ*. *Idem.*

³ *Imagines notæ sunt, &c.*] *Imagines* collocantur in locis, ac sunt veluti li-

teræ & scripturæ: *loci* autem veluti pugillares in quibus scribimus. *Idem.*

⁴ *Quo magis miror.*] Metrodorus Scepsius duodecim signis Zodiaci utebatur ad *memoriam*, ac singula dividebat in triginta loca. hoc autem modo peccabat, quia sub sensum non cadebant, ut facile occurrerent & intelligerentur, nec explicata erant modicis intervallis. *Idem.*

circa memoriam suam potius arte quam natura gloriantis.
 1 Equidem hæc ad quædam prodesse non negaverim, ut si rerum nomina multa per ordinem audita, reddenda sint. Nanque in iis quæ didicerunt locis reponunt res illas, *mensam*, ut hoc utar, *in vestibulo*, *in atrio pulvinum*, & sic cætera: deinde relegentes, inveniunt ubi posuerint. 2 Et forsitan in hoc sunt adjuti, qui actione dimissa quid cuique vendidissent, testibus argentariorum tabulis reddiderunt: 3 Quod præstitisse Hortensium dicunt. Minus idem proderit in ediscendis quæ orationis perpetuæ erunt. 4 Nam & sensus non eandem imaginem quam res habent, cum alterum fingendum sit, & horum tamen utrunque commonet. Sed sermonis alicujus habitus verborum contextus eadem arte quomodo comprehendetur? Mitto quod quædam nullis simulacris significari possunt, ut certæ conjunctiones. 5 Habeamus enim sane, ut qui notis scribunt, certas imagines omnium, & loca scilicet infinita, per quæ verba quæ sunt in quinque *contra Verrem secundæ actionis libris*, explicentur, ut meminerimus etiam omnium quasi depositorum: nonne impediri quidem eorum quæ dicit, decursum necesse est duplici memoriæ cura? Nam quomodo poterunt copulata fluere, si propter singula verba ad singulas formas respiciendum erit? Quare & *Carneades*, & *Scepsius* (de quo modo dixi)

1 *Equidem hæc.*] Videtur Fab. damnare illam memoriam quæ constat locis & imaginibus, ut memoriam artificialem putet tantum studio & exercitatione consistare. *Idem.*

2 *Et forsitan.*] Hortensius à Sisenna provocatus, totum diem in auctione sedet, ac dimissa auctione, res venditas, emptorum nomina, rerum præcia eodem ordine reddidit. Quod autem de *argentariis* addit, ita intelligendum est, eos interfuisse emptionibus, tabulas confecisse, pecunias quibusdam mutuassee. *Idem.*

3 *Quod præstitisse Hortens. dic.*] Seneca Procem. Declamat. Aut quod fecit Hortensius, quia à Sisenna provo-

catus, in auctione perdidit totum diem, & omnes res & prætia & emptores ordine suo argentariis recognoscentibus, ita ut in nullo falleretur, recensuit. *Pith.*

4 *Nam & sensus.*] Ut memores simus *periodorum*, præstare non poterit *locus* aut *imago*, quanquam *locus* & *imago* memoriam soleant monere, sed tamen *verborum contextus* his non adjuvatur. *Turneb.*

5 *Habeamus enim sane.*] Exceptores ad *compendia scripturæ* infinitas prope notas habebant quibus significabantur vocabula: & hac de causa dicebantur *notarii*. *Idem.*

1 *Dandi*

dixi) *Metrodorus*, quos Cicero dicit usos hac exercitatione, sibi habeant sua: nos simpliciora tradamus. Si longior complectenda memoria fuerit oratio, proderit per partes ediscere (laborat enim maxime onere) & hæ partes non sint per exiguæ: alioqui nimis multæ erunt, & eam distinguent atque concident. Nec utique certum imperaverim modum, sed maxime ut quisque finiatur locus: nisi forte tam sit numerosus, ut ipse quoque dividi debeat. ¹ Dandi sunt certi quidam termini, ut contextum verborum (qui est difficillimus) continuet crebra meditatio, partes deinceps ipsas repetitus ordo jungat. Non est inutile, quo facilius hæreant, aliquas apponere notas, quarum recordatio commoneat & quasi excitet memoriam. ² Nemo enim fere tam infœlix, ut quod cuique loco signum destinaverit, nesciat: ut si erit tardus ad hoc, eo quoque adhuc remedio utatur, ut ipsæ excitent notæ. Hinc est ex illa arte non inutile, attendere signa ad eos qui exciderunt sensus: *anchoram* (ut supra posui) si de nave dicendum esset: *spiculum*, si de prælio. Multum enim signa faciunt, & ex alia memoria venit alia, ut cum *translatus annulus* vel *alligatus* commoneat nos cur id fecerimus. Hæc magis adhuc adstringunt, quæ memoriam ab aliquo simili transferunt ad id quod continendum est: ut in nominibus, si *Fabius* forte sit tenendus, referamus ad illum *cunctatorem*, qui excidere non potest: aut ad aliquem amicum, qui idem vocetur. quod est facilius in *Apris*, & *Ursis*, & *Nasone*, aut *Crispo*, ut id memoriæ affigatur, unde sunt nomina. ³ Origo quoque aliquando declinatorum, tenendi magis causa est, ut in Cicerone, *Verrio*, *Aurelio*, si debent inferi.

¹ *Dandi sunt.*] Cum ediscimus, terminos præfigere debemus ad quos una memoria perveniamus. sic enim fiet ut in continuatione verborum reddenda nunquam hæsitemus. *Idem.*

² *Nemo enim.*] Aut signum & notam pro eodem accipit, aut (quod verius videtur) notam appellat quoddam com-

pendium scribendi, quod apponendum erit initiis partium ad memoriam excitandam. *Idem.*

³ *Origo quoque.*] Derivatio quoque & origo firmant memoriam. itaque *cicer*, *ver*, *aur*, revocabunt in memoriam *Ciceronem*, *Verrem*, *Aurelium*. *Idem.*

1 Ediscere

inferi. Illud neminem non juvabit, iisdem quibus scripserit ceris, ediscere. Sequitur enim vestigiis quibusdam memoriam, & velut oculis intuetur non paginas modo, sed versus prope ipsos, qui tum dicit similis legenti. Jam vero si litura aut adjectio aliqua aut mutatio interveniat, signa sunt quædam quæ intuentes errare non possumus. Est ratio, ut illi de qua primum locutus sum, arti non dissimilis, ita (si quid me experimenta docuerunt) & expeditior & potentior, ¹ ediscere tacite. Nam id quoque est, quod tum erat, optimum, si non subirent velut ociosum animum plerunque aliæ cogitationes, propter quas excitandus est voce, ut duplici motu juvetur memoria, dicendi, & audiendi. Sed hæc vox sit modica, & magis murmur. Qui autem legente alio ediscit, in parte tardatur, quod acrior est oculorum quam aurium sensus. in parte juvari potest quod cum semel aut bis audierit, continuo illi memoriam suam experiri licet, & cum legente contendere. Nam & alioqui id maxime faciendum est, ut nos subinde tentemus: quia continua lectio, & quæ magis, & quæ minus hærent, æqualiter transit. In experiendo teneasne, & major intentio est & nihil supervacui temporis perit, quo etiam quæ tenemus, repeti solent: ita sola quæ exciderunt, retractantur, ut crebra iteratione firmentur: quanquam solent hoc ipso maxime hære, quod exciderunt. Illud ediscendo scribendoque commune est utrique plurimum conferre bonam valetudinem, ² digestum cibum, animum cogitationibus aliis liberum. Verum & in his quæ scripsimus, complectendis, multum valent, & in iis quæ cogitamus, continendis prope solæ (excepta, quæ potentissima est, exercitatione) *divisio & compositio*. Nam qui recte dividerit, nunquam poterit in rerum

¹ Ediscere tacite.] Nam qui memoria artificiali utitur, tacite ediscit, cum ea quæ audit, in imaginibus & locis collocat. ideo dixit hanc rationem illi similem esse. Idem.

² Digestum cibum.] Quia interim dum

cibus concoquitur, vapores ad cerebrum elevantur, qui efficiunt ingenio & memoria. at concocto cibo cessant vapores, ac purum est cerebrum. hac de causa celebratur maxime memoria matutina, ut abierit in proverbium. Idem.

I An

rerum ordine errare. Certa sunt enim non solum in digerendis quæstionibus, sed etiam in exequendis, si modo recte dicimus, prima ac secunda, & deinceps: cohæretque omnis rerum copulatio, ut ei nihil neque subtrahi sine manifesto intellectu, neque inferi possit. ¹ An vero Scævola in lusu duodecim scriptorum, cum prior calculum promovisset, essetque victus, dum rus tendit, repetito totius certaminis ordine, quo dato errasset, recordatus rediit ad eum, quicum luserat, isque ita factum esse confessus est: minus idem ordo valebit in oratione, præsertim totus nostro arbitrio constitutus, cum tantum ille valeat alternus? Etiam quæ bene composita erunt, memoriam serie sua ducent. Nam sicut facilius versus ediscimus, quam profam orationem: ita profæ vinctæ, quam dissoluta. Sic contingit, ut etiam quæ ex tempore videbantur effusa, ad verbum repetita reddantur: quod meæ quoque memoriæ mediocritatem sequebatur, ² si quando interventus aliquorum, qui hunc honorem mererentur, iterare declamationis partem coëgisset: nec est mendacio locus, salvo qui interfuerunt. Si quis tamen unam maximamque à me artem memoriæ quærat, *exercitatio* est, & *labor*, multa ediscere, multa cogitare, & (si fieri potest) quotidie, potentissimum est. Nihil æque vel augetur cura, vel negligentia intercidit. Quare & pueri statim, ut præcepi quam plurima ediscant & quæcunque ætas operam juvandæ studio memoriæ dabit, devoret initio tædium illud & scripta & lecta sæpius revolvendi, & quasi eundem cibum remandendi. Quod ipsum hoc fieri potest lenius, si pauca primum & quæ ³ tædium non afferant, cœperimus ediscere: tum quotidie adjicere singulos versus,

quorum

¹ *An vero.*] *Scrupos* appellat eos calculos & tesseras, quibus lusitamus in alveolo. Hæc dictio reperitur etiam apud *Cic. in Orat. ad Q. fratrem.* videtur tamen hic lusus nonnihil evariasse à nostro. *Idem.*

² *Si quando interventus aliquorum.*] Solebant proceres Romani per otium frequentare *scholas*, & audire illustres declamatores. sic Antoninus philosophus in *schola* audivit declamantem Hermogenem. *Idem.*

³ *Tædium.*] Alii, *Odiu*.

¹ *Qualia*

quorum accessio labori sensum incrementi non afferat, in summam ad infinitum usque perveniat: & poetica prius, tum oratorum, novissime etiam solutiora numeris, & magis ab usu dicendi remota, ¹ qualia sunt jurisconsultorum. Difficiliora enim debent esse quæ exercent, quo sit levius ipsum illud in quod exercent: ² ut athletæ ponderibus plumbeis assuefaciunt manus, quibus vacuis & nudis in certamine utendum est. Non omitto etiam quod quotidianis experimentis deprehenditur, minime fidelem esse paulo tardioribus ingeniis recentem memoriam. Mirum dictu est, nec in promptu ratio, quantum nox interposita afferat firmitatis sive quiescit labor ille cuius sibi ipsa fatigatio obstabat, sive maturatur, atque concoquitur, ³ seu firmissima ejus pars est recordatio: quæ statim referri non poterant, contextuntur postera die: confirmatque memoriam idem illud tempus quod esse in causa solet oblivionis. ⁴ Etiam illa prævelox fere cito effluit, & velut præsentis officio functa, nihil in posterum debeat, tanquam dimissa discedit. Nec est mirum magis hæere animo, quæ diutius affixa sint. Ex hac ingeniorum diversitate nata dubitatio est, *an ad verbum sit ediscendum dicturis, an vim modo rerum atque ordinem complecti satis sit*: de quo sine dubio non potest in universon pronuntiar. Nam si memoria suffragatur, tempus non desit, nulla me velim syllaba effugiat: alioqui etiam scribere sit supervacuum. Idque præcipue à pueris obtinendum, atque in hanc consuetudinem memoria exercitatione redigenda, ne nobis

¹ *Qualia sunt jurisconsultorum.*] Scripta *jurisconsultorum* admodum Latina sunt, sed nullo modo numerosa. satis enim habent sequi proprietatem in docendo. *Turneb.*

² *Ut athleta ponderibus.*] *Athletæ* ad firmanda brachia gestare solent massas plumbeas, quas vocant *halteres*. his etiam in saltando solent corpus librare. *Idem.*

³ *Seu firmissima ejus pars est recordatio.*] *Recordationem* appellat Fabius, quam

vulgo, non satis apte forte, vocant *reminiscentiam*. ea est *recollectio memoria*. *Idem.*

⁴ *Etiam illa prævelox.*] *Cerebrum molle & humidum* facile admittit impressionem simulachrorum, sed eandem facile perdit. At *cerebrum aliquanto durius* vix admittit simulachrorum impressionem, sed eam diu continet. ita qui facile percipiunt, *memoriam* diu non continent: qui autem difficulter, diu. *Idem.*

¹ *Ideo.*

nobis discamus ignoscere. ¹ Ideoque & admoneri, & ad libellum respicere vitiosum, quod libertatem negligentiae facit, nec quisquam se parum tenere iudicat, quod ne sibi excidat, non timet. Inde interruptus actionis impetus, & resistens ac salebrosa oratio, & qui dicit ediscenti similis, etiam omnem bene scriptorum gratiam perdit vel hoc ipso, quod scripsisse se confitetur. Memoria autem facit etiam prompti ingenii famam, ut illa quae dicimus, non domo attulisse, sed ibi protinus sumpsisse videamur: quod & oratori & ipsi causae plurimum confert. Nam & magis miratur, & minus timet iudex quae non putat adversus se praeparata. ² Idque in actionibus inter praecipua servandum est, ut quaedam etiam quae optime vinximus; velut soluta enuntiemus: & cogitantibus nonnunquam & dubitantibus similes quaerere videamur quae attulimus. Ergo quid sit optimum, neminem fugit. Si vero aut memoria natura durior erit, aut non suffragabitur tempus, etiam inutile erit ad omnia se verba alligare, cum oblivio unius eorum cujuslibet, aut deformem haesitationem, aut etiam silentium inducat. Tutiusque multo, comprehensis animo rebus ipsis, libertatem sibi eloquendi relinquere. Nam & invitus perdit quisque id quod elegerat verbum: nec facile reponit aliud, dum id quod scripserat, quaerit. Sed ne hoc quidem infirmae memoriae remedium est, nisi in iis qui sibi facultatem aliquam dicendi ex tempore paraverunt. Quod si cui utrunque defuerit, huic omittere omnino totum actionum laborem, ac si quid in literis valet, ad scribendum potius suadebo convertere. Sed haec rara infelicitas erit. ³ Caeterum quantum

natura

¹ Ideoque & admoneri.] Notat Aescopius oratores malos olim habuisse monitores. id est, posticos suggestores. quae res turpissima est: praestat enim ediscere orationem. Idem.

² Idque in actionibus.] Etiam bene composita, pronuntiatione dissimulanda sunt, ut soluta videantur. sic enim videbitur extemporalis oratio. Idem.

³ Caeterum quantum.] Themistocles actus in exilium, se recepit ad Xerxem Persarum regem, quem vicerat: à quo exceptus est magnifice, & praefectura donatus. Illic intra annum didicit linguam Persicam. Jam cum quidam profiteretur artem memoriae, dixit se malle artem oblivionis: quo significabat nimiam esse memoriae suae fecunditatem. Idem.

Morc

natura studioque valeat memoria, vel Themistoclestestis, quem unum intra annum optime locutum esse Persice constat: vel Mithridates, cui duas & viginti linguas, quot nationibus imperabat, traditur notas fuisse: vel Crassus ille dives, qui cum Asiæ præesset, quinque Græci sermonis differentias sic tenuit, ut qua quisque apud eum lingua postulasset, eadem sibi jus redditum ferret: vel Cyrus, quem omnium militum tenuisse creditum est nomina. Quin semel auditos quamlibet multos versus protinus dicitur reddidisse Theodectes. Dicebantur etiam nunc esse qui facerent, sed mihi nunquam ut ipse interesset contigit: habenda tamen est fides vel in hoc, ut qui crediderit, & speret.

C A P. III.

De pronuntiatione.

Pronuntiatio à plerisque *actio* dicitur, sed prius nomen à voce, sequens à gestu videtur accipere. Nanque *actionem* Cicero aliàs quasi *sermonem*, aliàs *eloquentiam* quandam corporis dicit. Idem tamen duas ejus partes facit, quæ sunt eadem pronuntiationis, *vocem* atque *motum*. Quapropter utraque appellatione indifferenter uti licet. Habet autem res ipsa miram quandam in orationibus vim ac potestatem. Neque enim tam refert qualia sint quæ intra nosmetipsos composuimus, quam quo modo efferantur, nam ita quisque ut audit, movetur. Quare neque probatio ulla, quæ modo venit ab oratore, tam firma est, ut non perdat vires suas nisi adjuvetur asseveratione dicentis. Affectus omnes languescant necesse est, nisi *voce, vultu, totius prope habitu corporis* inardescant. ² Nam cum hæc omnia fecerimus,

More suo initio laudat *pronuntiationem*, eam partitur in *vocem* & *gestum*: de *vocis* qualitate & cura agit, deinde de *motu* & *cultu corporis*, demum *vocem* & *gestum* accommodat causis & *causarum* partibus. *Turneb.*

I *Quæ modo venit ab oratore.*] Nam probationes inartificiales suo pondere satis valent citra asseverationem dicentis, suntque firmiores artificialibus, ut dictum est lib. 5. *Idem.*

2 *Nam cum hæc omnia.*] Significat *proba-*